

**BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ FARKINDALIĞI: ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA¹**
**INDIVIDUAL PENSION SYSTEM AWARENESS: A RESEARCH ON
UNIVERSITY STUDENTS**

Nazlıgül GÜLCAN²

Öz

01.01.2013 tarihinden itibaren bireysel emeklilik hesabı bulunan bireylerin, yatırımda bulunduğu her katkı payı için %25 oranında devlet katkısı alması; beraberinde 01.01.2017 tarihinde itibaren de 45 yaş altı çalışanların zorunlu otomatik katılımı; bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine olan talebini arttırarak sigortacılık sektörünü daha da dinamikleştirmiştir. Mezuniyet sonrası bu dinamik ortamda yer almayı amaçlayan öğrencilerin Bireysel Emeklilik Sistemi hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olmaları gerektiği düşüncesiyle; yükseköğretimde önlisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin Bireysel Emeklilik Sistemi hakkındaki farkındalık düzeylerini tespit etmeye yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada; Mehmet Akif Ersoy Üniversitesine bağlı Meslek Yüksekokulların Bankacılık ve Sigortacılık Programı öğrencilerini kapsayan anket çalışması yapılmıştır. Anket verilerinden elde edilen sonuçlara göre; sigortacılık mesleğine ilgi düzeyi ve sigortacılık sektöründe çalışma isteği olan/olmayan öğrencilerin Bireysel Emeklilik Sistemi hakkındaki farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu; öğrenim görülen okul, öğretim türü, genel not ortalaması, sigortacılık sektöründe iş/staj tecrübesi olan/olmayan öğrencilerin Bireysel Emeklilik Sistemi hakkındaki farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler; BES, Bankacılık ve Sigortacılık, Eğitim, G21, I22

Abstract

As of 01.01.2013, receiving of 25% of state contributions for every investment made by individuals who have an individual pension account; as of 01.01.2017, compulsory automatic participation of employees under the age of 45; the demand to individual pension system by individuals has increased, thus, the banking system becomes more dynamic. After graduation, students who aim to take place in this dynamic environment should have sufficient knowledge about Individual Pension System; a research was carried out to determine the awareness level of Individual Pension System about students who are studying at associate degree level in higher education. In this study; Mehmet Akif Ersoy University Vocational Schools' Banking and Insurance Program students have been made a survey. According to the results obtained from the survey datas; it is concluded that there is a significant different between the levels of awareness about the Individual Pension

¹ Bu çalışma 11-13 Mayıs 2017 tarihinde Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde düzenlenen 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal ve Teknik Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Öğr. Gör. , Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, nazligulgulcan@mehmetakif.edu.tr

System with level of interest in the insurance profession and with/without work request in the insurance industry; there is no a significant different between the levels of awareness about the Individual Pension System with the type of learned school, the types of teaching, grade point average, with/without work experience in the insurance sector.

Keywords: IPS, Banking and Insurance, Education, G21, I22

1. GİRİŞ

Son yıllarda tüm dünyada görülen nüfusun yaşam sürelerinin artması; sosyal güvenlik sistemlerinde demografik risklerin ortadan kaldırılmasına ve ülkelerdeki yaşlı nüfusun yaşam kalitelerini devam etmelerine yönelik değişiklikleri zorunlu kılmıştır. Bu değişikliklerle sosyal güvenlik sistemindeki uygulamalarda farklılığa gidilmiş ve zorunluluk esasına dayanan kamu emeklilik sistemleri yanında alternatif olarak gönüllük esasına dayanan özel emeklilik sistemleri ortaya çıkmıştır. Özel emeklilik sistemleri özellikle de bireysel emeklilik sistemleri; devletin sosyal güvenlik yükünün bir kısmını özel sektöre devretmesine; özel sektörün uzun vadeli kaynak yaratmalarına böylece para ve sermaye piyasalarının gelişmesine; bireylerin gelir ettikleri dönemlerde tasarrufla bulunmalarına ve emeklilik dönemlerinde ek gelir elde etmeleri böylece yaşam standartlarını emeklilik dönemlerinde de sürdürmelerine olanak sağlamaktadır.

Bireysel Emeklilik Sisteminin yasal dayanağını oluşturan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 27 Ekim 2003 tarihinde Emeklilik Yatırım Fonları'nın faaliyete başlamasıyla da sistemin uygulama alanı oluşmuştur. Özellikle de; 01.01.2013 tarihinden itibaren bireysel emeklilik hesabı bulunan bireylerin, yatırımda bulunduğu her katkı payı için %25 oranında devlet katkısı alması ve beraberinde 01.01.2017 tarihinden itibaren 45 yaş altı çalışanların zorunlu otomatik katılımı; bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne olan talebini arttırarak sigortacılık sektörünü daha da dinamikleştirmiştir.

Mezuniyet sonrası bu dinamik ortamda yer almayı amaçlayan öğrencilerin Bireysel Emeklilik Sistemi hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olmaları gerektiği düşüncesiyle; yükseköğretimde önlisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin sistem hakkındaki farkındalık düzeylerini tespit etmeye yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada; Mehmet Akif Ersoy Üniversitesine bağlı Meslek Yüksekokulların Bankacılık ve Sigortacılık Programı öğrencilerini kapsayan anket uygulaması yapılmıştır. Anket verilerinden elde edilen sonuçlara göre; programdaki öğrencilerin Bireysel Emeklilik Sistemi hakkındaki farkındalık düzeyleri ile öğrenim görülen okul, sigortacılığa olan ilgi düzeyi, iş/staj tecrübesi, sigortacılık sektöründe çalışma isteği, öğretim türü, genel not ortalaması arasında anlamlı bir fark olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

2. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Günümüzün küresel ekonomik gelişme eğilimleri, emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliği ve gelecekteki kalkınma yönelimleri konusunda görüş değişikliği yapılmasını gerektirmektedir (Mavlutova, 2016:220). Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin en önemli ayağını oluşturan emeklilik sistemi açısından artan ortalama yaşam beklentileri, yaşlı bağımlılık oranlarındaki değişimler yüzünden emeklilik sisteminin

finansmanında uzun dönemli projeksiyonlar yapma gereksinimi ortaya çıkmıştır (Acar ve Kitapçı, 2008:78). Bu gereksinimleri giderebilmek amacıyla devletin emeklilik sistemini tamamlayan bir emeklilik uygulaması olan Bireysel Emeklilik Sistemi ortaya çıkmıştır.

Bireysel emeklilik, tasarruf ve yatırım sistemi ikinci emeklilik geliri ile bireylerin emeklilikte refah seviyelerinin artmasına, alt yapı yatırımları ve uzun vadeli yatırımlara kaynak yaratılarak sistemin yeni iş ve istihdam olanakları yaratmasına, sosyal güvenliğin kapsamının artmasına ve kamunun sosyal güvenlik kaynaklanan yükünün azaltılmasına, mali sektörde uzun vadeli fonların artmasına böylece mali sektörün daha sağlıklı işlemesine, enflasyonla mücadele ve istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlamasına, kurumsal yatırım stratejileri ile piyasalardaki dalgalanmaları ve spekülasyonların azalmasına, sermaye piyasasının derinleşmesine olanak sağlayacak bir özel emeklilik sistemidir (Güvel ve Güvel, 2010:166). Ayrıca sistemin getirdiği diğer avantajlar ise; ekonomi ve bireyler arasındaki marjinal tasarruf eğilimini artırır, emeklilik planı sunumunda büyük esneklik sağlar, aktüeryal denge; yapılan katkılar ile sağlanan menfaatlerin eşitliği sağlanır, bireylerin risk ve getiri tercihi yapmasını sağlar, fonların belirli şirketler ve uzmanlar tarafından yönetilmesi, güven unsurunu artırır, kamu emeklilik sistemlerine göre daha yüksek reel getiri sağlar, bireyleri daha uzun süre çalışmaya ve katkı yapmaya teşvik eder (Korkmaz vd., 2007:58).

Bireysel emeklilik sistemi ile birlikte uzun vadeli tasarrufların oluşması ve verimli alanlara yönlendirilmesi, rekabetçi bir piyasa ekonomisinin gelişimi, halka arzların hızlanarak artmasına olanak sağlayan ve sermaye piyasasının derinleşmesine yol açan yeni finansal kurumların gelişmesi gibi fonksiyonlar birlikte gerçekleşmektedir (Demir ve Yavuz, 2004:285). Emeklilik dönemleri için tasarruflarda bulunan bireyle, özel emeklilik fonlarıyla, mikro bazda kendi ekonomik çıkarları ve gelecekleri için hareket ederken, makro ekonomik bazda özel tasarrufların ve/veya ulusal tasarruf düzeyinin artmasına katkıda bulunmaktadır (Ünüvar, 2006:34). Birey tasarrufları ile sağlanan sosyal amacın yanı sıra biriken fonlarla oluşacak sermaye birikimi ve sermaye birikimine bağlı olarak yapılacak yatırımlarla da ekonomik amaç gerçekleştirilmektedir (Güzel ve Okur, 2003:577).

Son zamanlarda, dünya genelinde ortaya çıkan yaşlanma olgusu ve yaşlanan nüfusa yönelik olarak uygulanan sosyal politikalarındaki düşüş, var olan emeklilik sistemlerinin yenilenmesi için hem mantıksal temeller hem de politik kuvvetler yaratmış ve dünya ülkelerini, mevcut sistemlerine alternatif bir sistem arayışına itmiştir. İlk olarak 1980'li yıllarda Şili'de ortaya çıkan emeklilik reformu ve özel emeklilik sistemi uygulaması adeta bir örnek oluşturmuş; 1993 yılında Peru'da, 1994 yılında Arjantin'de ve 1997 yılında Meksika'da yapılan reformlarla özel emeklilik sistemleri uygulamaya konulmuştur (Şener ve Akın, 2010:292).

Dünyadaki özel emeklilik sistemleri uygulamaları incelendiğinde, ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği ortaya çıkmış; bazı ülkelerde zorunlu katılım, bazı ülkelerde ise gönüllü katılım esas alınmıştır. Genellikle gelişmekte olan ülkelerde, özel emeklilik fonlarına ilişkin reformlar, zorunlu uygulamalar şeklinde ve devletin girişimiyle başlatılmaktadır (Bayraktutan, ve Şahin, 2007:97). Son yapılan araştırmalara göre; 2016 yılı sonu itibarıyla, finans piyasalarındaki emeklilik yatırımlarının tutarı 35 OECD ülkesinde 25.420.592, seçili 27 OECD dışı ülkede ise 683.904 ABD dolarına ulaşmıştır (OECD, 2017).

Türkiye'de bireysel emeklilik sisteminin kurumsal yapısı incelendiğinde; en üstte Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu bulunmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminin merkezinde ise emeklilik şirketleri ile katılımcılar bulunmaktadır. Sistemin temeli katılımcı ve emeklilik şirketi arasında yapılan emeklilik sözleşmesidir.

Takasbank, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından saklayıcı kurum olarak görevlendirilmiştir. Emeklilik yatırım fonu varlıklarının emeklilik şirketleri varlıklarından ayrı olarak Takasbank'ta saklanması ile katılımcıların fon varlıkları güvence altına alınmıştır. Sistemin kontrol noktası da Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bireysel emeklilik sisteminin işleyişine ilişkin esaslar, 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile bu kanuna göre çıkartılan yönetmelikler ile düzenlenmiştir (Erdal (Ed), 2012:140).

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun amacı, kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasını teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir (4632, Mad.1).

Bu sistemde katılımcılar, mevcut gelir düzeyleri ve emeklilik dönemine ait beklentilerini göz önüne alarak, katkı payı tutarını belirler ve emeklilik sözleşmesini imzalayarak tamamen gönüllü olarak sisteme katılırlar (Işık vd, 2011:27). Katılımcı, birikiminin hangi fon veya fonlarda değerlendirileceğine risk ve beklenti tercihine göre kendisi karar verir. Katılımcının her ay düzenli olarak yatırdığı katkı payları her emeklilik firmasının en az 3 tane kurmakla zorunlu olduğu emeklilik yatırım fonlarında uzman portföy yöneticileri tarafından yönetilir. Ancak sistemde katılımcılara herhangi bir getiri garantisi verilmemektedir (Can, 2010:140). Fakat, otomatik katılımda işveren, hangi emeklilik şirketi ile anlaşmışsa ve hangi emeklilik planını seçmişse, çalışan bu plana girebilecektir (SGK, 2017).

Katılımcı, sisteme giriş tarihinden itibaren en az on yıl sistemde bulunmak koşulu ile elli altı yaşını tamamladıktan sonra emekli olmaya hak kazanır. Emekliliğe hak kazanan katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerinin bir program dahilinde ödenmesini, tamamının defaten ödenmesini ya da yapacağı yıllık gelir sigortası sözleşmesi çerçevesinde kendisine maaş bağlanmasını talep edebilir (4632, Mad.1).

Sistemin güvenle işleyebilmesi ve katılımcıların haklarının gözetilmesi için etkin bir denetim mekanizması oluşturulmuştur. Söz konusu mekanizma; Hazine Müsteşarlığı tarafından yapılan denetim, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yapılan denetim, Emeklilik Gözetim Merkezince yapılan günlük gözetim ve denetim, aktüeryal denetim, bağımsız dış denetim, iç kontrol sistemi ve iç denetim olmak üzere çeşitli şekillerde yerine getirilmektedir (Yaman ve Emir, 2012:58).

Bireysel emeklilik sisteminde, katılımcıların katkılarını, bu katkılarla alınan fonları, bunların getirilerini vb. diğer bilgileri istenildiği zaman katılımcıların bilgisine sunması sebebiyle şeffaf bir yapı söz konusudur. Ayrıca, emeklilik şirketleri katılımcıların bireysel hesaplarına ilişkin bilgileri, belirli zaman aralıklarıyla adreslerine göndermektedir.

Bireysel emeklilik sisteminde, işverenler tarafından ödenenler hariç katılımcı adına bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı paylarının %25'ine karşılık gelen tutar katılımcının vergi mükellefi olup olmamasına bakılmaksızın devlet katkısı olarak katılımcıların ilgili hesaplarına ödenmektedir. Bir katılımcının bir takvim yılı içinde alabileceği devlet katkısı tutarı, ilgili yıla ilişkin toplam brüt asgari ücret tutarının %25'ini geçemez. İşverenler ise, çalışanları adına ödedikleri katkı paylarını (ödemenin yapıldığı ayda elde edilen ücretin %15'ini

ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamayacak şekilde), doğrudan gider yazabilmektedirler (EGM, 2017).

Katılımcı emekliliğe hak kazanmadan önce Bireysel Emeklilik Sistemine katkıda bulunmaya ara verebilmektedir. Katkı payı ödenmesine ara verilmesi durumunda, ara verilen süre kadar emekliliğe hak kazanılması için gereken süre de uzamaktadır. Ancak, katılımcının dahil olduğu emeklilik planı kapsamında ara verilen döneme karşılık gelen asgari katkı payı toplam tutarı işlem tarihinde ödenirse veya ödemenin yapıldığı tarihteki katkı payı tutarı kadar olmak kaydıyla sonradan da ödenmesi durumunda katkı payı ödemeye ara verilen dönem emekliliğe hak kazanılması için gereken sürenin hesabında dikkate alınmaktadır. Yani emekliliğe hak kazanmada katkı payı ödemeye ara verilen sürenin hesaba katılması için ara verilen döneme ilişkin katkı payının sonradan ödenebilmesi mümkündür (Dalğar, 2006:76). Ayrıca; sistemde katılımcının bireysel emeklilik hesaplarını belirli bir süreden sonra başka bir bireysel emeklilik şirketine geçirme ya da birden fazla farklı şirketlerdeki hesaplarını birleşme hakkı söz konusudur.

Bireysel Emeklilik Sistemi'nde 01.01.2013 itibariyle katılımcı sayısı 3.135.708 kişi, katılımcıların fon tutarı 20.463.943.227 iken; 2017 ilk çeyreğinde katılımcı sayısı 6.748.008 kişi, katılımcıların fon tutarı 57.098.129.212'dir. Otomatik katılımlı BES de ise 01.01.2017 itibariyle katılımcı sayısı 18.060 kişi, katılımcıların fon tutarı 3.301.003 iken; 2017 ilk çeyreğinde katılımcı sayısı 669.126 kişi, katılımcıların fon tutarı 106.908.996'dır (EGM, 2017). Bu sonuçlar, her geçen gün boyutunu arttırmaya devam eden sistemin uzun dönemde de ekonomiye büyük katkılar sağlayacağını göstermektedir.

3. BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ FARKINDALIĞINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, önlisans düzeyinde öğrenim gören Bankacılık ve Sigortacılık programı öğrencilerinin Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) hakkındaki farkındalık düzeylerini tespit etmektir. Bu amaçla; Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi bağlı Meslek Yüksekokullarında Bankacılık ve Sigortacılık öğrenimi gören öğrencilerin BES hakkındaki farkındalık düzeyleri ile öğrenim görülen okul, sigortacılığa olan ilgi düzeyi, iş/staj tecrübesi, sigortacılık sektöründe çalışma isteği, öğretim türü, genel not ortalaması arasında anlamlı bir fark olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma; Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'ne bağlı Gölhisar ile Ağlasun Meslek Yüksekokulu'nun Bankacılık ve Sigortacılık Programında öğrenim gören öğrencileri kapsamaktadır. Öğrencilerin BES farkındalık düzeylerini tespit etmek amacıyla anket uygulanmış; anket yapıldığı dönem itibariyle Bankacılık ve Sigortacılık Programında öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır. Öğrencilerin farkındalıklarını ölçmek amacıyla hazırlanan anket; 15 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular; BES'le ilgili bilinme düzeyinin yüksek olabileceği temel bilgileri içerir. Katılımcılara sorulan sorular; Bankacılık ve Sigortacılık alanında deneyimli iki akademisyen ve Bilimsel Araştırma Teknikleri konusunda deneyimli bir akademisyen tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca, anket sorularının kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla Bankacılık ve Sigortacılık Programında öğrenim gören 20 öğrenciye öntest uygulamasında bulunulmuştur. Ankette veriler 5'li Likert Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir.

Hipotezleri test etmek amacıyla Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 22.0 istatistik programı ile analiz edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen hipotezler;

H1: Gölhisar MYO öğrencilerinin BES hakkındaki farkındalıkları ile Ağlasun MYO öğrencilerinin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H2: Sigortacılık mesleğine ilgi düzeyleri ile öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H3: İş/staj tecrübesi olan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ile iş/staj tecrübesi olmayan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H4: Sigortacılık sektöründe çalışma isteği olan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ile sigortacılık sektöründe çalışma isteği olmayan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H5: 1. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ile 2. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H6: Genel not ortalaması düzeyleri ile öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.4. Araştırmanın Analizi

Çalışmaya katılan öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır. Tablo 1’deki bilgilere göre; araştırmaya katılan toplam 274 öğrenciden 174’ü kız, 101’i erkek; 177’si 18-20, 89’u 21-23, 4’ü 24-26, 4’ü 27 ve üzerinde yaş aralığına sahip; 76’sı Anadolu Lisesi, 1’i Fen Lisesi, 124’ü Meslek Lisesi ve 73’ü Diğer Liselerden mezun; 126’sı Gölhisar MYO, 148’si Ağlasun MYO’da öğrenim görmekte; 143’ü 1. Sınıf, 131’i 2. Sınıf öğrencisi; 156’sı 1. Öğretim, 118’i 2. Öğretim’de öğrenim görmekte; 52’si 0.00-2.00, 138’i 2.01-3.00, 84’ü 3.01-4.00 genel not ortalaması aralığındadır. Ayrıca; araştırmaya katılan öğrencilerden sigortacılık mesleğine orta düzeyde ilgi duyanların oranı %57,7, yüksek düzeyde ilgi duyanların oranı %34,7; sigortacılık sektöründe çalışma isteği olanların oranı %82,5; iş ya da staj tecrübesi olanların oranı ise %20,8’dir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Demografik Bilgiler

Demografik Bilgiler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kız	173	63,1
	Erkek	101	36,9
	Toplam	274	100
Yaş	18-20	177	64,6
	21-23	89	32,5
	24-26	4	1,5
	27 ve üzeri	4	1,5
	Toplam	274	100
Mezun Olunan Okul Türü	Anadolu Lisesi	76	27,7
	Fen Lisesi	1	0,4
	Meslek Lisesi	124	45,3
	Diğer	73	26,6
	Toplam	274	100
Öğrenim Görülen Okul	Göhlisar MYO	126	46,0
	Ağlasun MYO	148	54,0
	Toplam	274	100
Sınıf	1.Sınıf	143	52,2
	2.Sınıf	131	47,8
	Toplam	274	100
Öğrenim Türü	1.Öğretim	156	56,9
	2.Öğretim	118	43,1
	Toplam	274	100
Genel Not Ortalaması	0.00-2.00	52	19,0

	2.01-3.00	138	50,4
	3.01-4.00	84	30,7
	Toplam	274	100
Sigortacılık Mesleğine İlgili Düzeyi	Düşük	21	7,7
	Orta	158	57,7
	Yüksek	95	34,7
	Toplam	274	100
Sigortacılık Sektöründe Çalışma İsteği	Var	226	82,5
	Yok	48	17,5
	Toplam	274	100
İş/Staj Tecrübesi	Var	57	20,8
	Yok	217	79,2
	Toplam	274	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin, BES hakkındaki farkındalık düzeylerinin tespitine ilişkin katılım, ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2’de yer almaktadır. Tablo 2’ye göre;

Katılım düzeyine göre; en yüksek katılım, (n=274) ‘Katılımcıların hesaplarındaki fon payları günlük olarak izlenmesi; sistemde şeffaf bir yapı oluşturulduğunun göstergesidir’ ile ‘BES’de bireylerin mevcut şirketlerindeki hesaplarını belirli bir süreden sonra başka bir emeklilik şirketine geçirme, farklı şirketlerdeki hesaplarını birleştirme hakkı söz konusudur’ ifadelerine; en düşük katılım ise (n=264) ‘BES, para ve sermaye piyasalarında önemli bir yere sahiptir’ ifadesine ilişkindir. Bu durum; öğrencilerin bazılarının her soruya cevap vermediğini gösterir.

Ortalamaya göre; en yüksek ortalama, ($\bar{X}=2,91$) ‘BES, bireylerin sağlık güvencelerini teminat altına almaz’ ifadesine; en düşük ortalama ise ($\bar{X}=1,80$) ‘BES, katılımcıların emeklilik dönemlerinde ek gelir elde etmelerini ve yaşam kalitelerini sürdürmelerini sağlar’ ifadesine ilişkindir. Öğrencilerin BES farkındalığına ilişkin bilgilerinin ortalamasının 1,80-2,91 aralığında olması; bilgilerin geneline kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum şeklinde değerlendirildiğini gösterir. Bu durum; öğrencilerin sistemle ilgili bilgi düzeylerinin çok yetersiz olduğunu gösterir.

Standart sapmaya göre; en yüksek standart sapma, ($\sigma=1,31$) ‘BES, bireylerin sağlık güvencelerini teminat altına almaz’ ifadesine; en düşük standart sapma ise ($\sigma=0,94$) ‘Katılımcıların hesaplarındaki fon payları günlük olarak izlenmesi; sistemde şeffaf bir yapı oluşturulduğunun göstergesidir’ ifadesine ilişkindir.

Tablo 2: BES Farkındalıklarına İlişkin Katılım, Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ (BES) FARKINDALIĞINA İLİŞKİN BİLGİLER		n	$\bar{X}$	σ
1.	BES, kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkmıştır.	271	2,13	0,99
2.	BES, zorunluluk değil gönüllülük esasına dayanır.	273	1,96	1,06
3.	BES, bireylerin gelir elde ettikleri dönemlerde düzenli olarak tasarrufla bulunmalarını sağlar.	268	1,85	1,05
4.	BES, çalışan veya çalışmayan her kesimin katılımına açıktır.	271	2,25	1,18
5.	BES'deki birikimlerin fonlarda değerlendirilmesi söz konusudur.	265	2,19	1,13
6.	BES'de, sistemin bütün unsurlarının belirli kurumların denetiminde olması bireylerde güven oluşturur.	270	1,81	1,03
7.	BES, ülke ekonomisine uzun vadeli kaynak sağlar.	267	2,35	1,11
8.	BES, katılımcıların emeklilik dönemlerinde ek gelir elde etmelerini ve yaşam kalitelerini sürdürmelerini sağlar.	269	1,80	1,03
9.	BES, bireylerin sağlık güvencelerini teminat altına almaz.	269	2,91	1,31
10.	BES, para ve sermaye piyasalarında önemli bir yere sahiptir.	264	2,31	1,29
11.	Katılımcıların hesaplarındaki fon payları günlük olarak izlenmesi; sistemde şeffaf bir yapı oluşturulduğunun göstergesidir.	274	2,22	0,94
12.	BES'de bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı paylarının belirli bir yüzdesine karşılık gelen tutarın devlet tarafından ödenmesi söz konusudur.	273	2,03	1,00
13.	BES'de bireylerin mevcut şirketlerindeki hesaplarını belirli bir süreden sonra başka bir emeklilik şirketine geçirme, farklı şirketlerdeki hesaplarını birleştirme hakkı söz konusudur.	274	2,60	1,07
14.	BES'de, bireylerin beklenmedik durumlarla karşılaştıklarında katkı payı ödemeye ara vermesi söz konusudur.	272	2,44	1,03
15.	Mevcut bilgilerimle e-BEAS'da başarılı olurum ve lisans belgemle bir emeklilik şirketi adına aracılık faaliyetinde bulunabilirim.	273	2,41	1,03

3.4.1. Güvenilirlik Analizi

Öğrencilerin BES hakkındaki farkındalık düzeylerinin tespit edilmesine yönelik geliştirilen ölçeğin güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,807'dir. Bu katsayı ile geliştirilen ölçek, yüksek güvenilirlik düzeyine sahiptir.

3.4.2. Analiz Bulguları

H1: Gölhisar MYO öğrencilerinin BES hakkındaki farkındalıkları ile Ağlasun MYO öğrencilerinin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu hipoteze göre; öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre BES hakkındaki farkındalıkları ölçülmeye çalışılmış; elde edilen verilerin normal dağılım göstermeyen iki grup olması nedeniyle nonparametrik test olan Mann Whitney U-Testi kullanılmıştır.

Tablo 3: Öğrenim Görülen Okula Göre BES Farkındalığına Yönelik Mann-Whitney U Testi Özet Tablosu

Öğrenim Görülen Okul	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı		BES Farkındalık Düzeyi
Gölhisar MYO	126	140,00	17640,00	Mann-Whitney U	9009,000
Ağlasun MYO	148	135,37	20035,00	Wilcoxon W	20035,000
Toplam	274			Z	-,482
				Asymp. Sig. (2-tailed)	,630

Tablo 3'teki Mann-Whitney U Testi sonucuna göre; p değeri=0,630>0,05 olduğu için, H1 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Böylece, Gölhisar MYO öğrencilerinin BES hakkındaki farkındalıkları ile Ağlasun MYO öğrencilerinin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gölhisar ve Ağlasun Meslek Yüksekokulu'nun Bankacılık ve Sigortacılık Programlarının Avrupa Kredi Toplama ve Transfer Sistemi (AKTS) incelendiğinde; Gölhisar MYO'da BES'le ilgili olarak Bireysel Emeklilik Sistemi ve Hayat Sigortası dersi yer alırken, Ağlasun MYO'da BES'le ilgili herhangi bir ders ya da konu yer almamaktadır. Bu bilgiyle; MYO öğrencilerinin farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık olmaması, öğrencilerin dersi almalarının farkındalık düzeylerine etkisinin olmadığı sonucunu doğurmuştur. Bu durumla ilgili program öğretim elemanlarının müfredatlarını güncellemeleri; para ve sermaye piyasası için önemli bir konuma sahip olan BES'i daha detaylı bir şekilde ele alan ders ve konulara yer vermeleri gerekmektedir.

H2: Sigortacılık mesleğine ilgi düzeyleri ile öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu hipoteze göre; öğrencilerin sigortacılık mesleğine ilgi düzeylerine göre BES hakkındaki farkındalıkları ölçülmeye çalışılmış; elde edilen verilerin normal dağılım göstermeyen ikiden fazla grubun olması nedeniyle nonparametrik test olan Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır.

Tablo 4: Sigortacılık Mesleğine İlgili Düzeylerine Göre BES Farkındalığına Yönelik Kruskal Wallis Testi Özet Tablosu

Sigortacılık Mesleğine İlgili Düzeyi	n	Sıra Ortalaması		BES Farkındalık Düzeyi
Düşük	21	166,29	Chi-Square	7,440
Orta	158	143,24	df	2
Yüksek	95	121,59	Asymp. Sig.	,024
Toplam	274			

Tablo 4'teki Kruskal Wallis Testi sonucuna göre; p değeri=0,024<0,05 olduğu için, H2 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir. Böylece, Sigortacılık mesleğine ilgi düzeylerine göre öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu olumlu sonuç; sistem içerisinde yer almayı düşünen öğrencilerin ilgileri doğrultusunda farkındalık düzeylerini arttırdıklarını göstermektedir; ayrıca araştırma öncesinde de beklenen sonuçtur.

H3: İş/staj tecrübesi olan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ile iş/staj tecrübesi olmayan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu hipoteze göre; öğrencilerin iş/staj tecrübelerine göre BES hakkındaki farkındalıkları ölçülmeye çalışılmış; elde edilen verilerin normal dağılım göstermeyen iki grup olması nedeniyle nonparametrik test olan Mann Whitney U-Testi kullanılmıştır.

Tablo 5: İş/Staj Tecrübesine Göre BES Farkındalığına Yönelik Mann-Whitney U Testi Özet Tablosu

İş/Staj Tecrübesi	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı		BES Farkındalık Düzeyi
Var	57	142,60	8128,00	Mann-Whitney U	5894,000
Yok	217	136,16	29547,00	Wilcoxon W	29547,000
Toplam	274			Z	-,546
				Asymp. Sig. (2-tailed)	,585

Tablo 5'teki Mann-Whitney U Testi sonucuna göre; p değeri=0,585>0,05 olduğu için, H3 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Böylece, iş/staj tecrübesi olan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ile iş/staj tecrübesi olmayan öğrencilerin BES farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuca göre; sigortacılık sektöründe belirli bir dönem yer alan öğrencilerin BES hakkında yeterli bilgi ve donanıma sahip olmadıkları, beceri kazanamadıkları böylece alınan eğitimin uygulamada da yeterli olmadığını göstergesidir. Böylece; programda yer alan öğretim elemanlarının teori derslerinde öğrencilerin sistemi içselleştirmelerine yönelik yaklaşımda bulunmalarıyla beraber sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren

işletmelerin staja ya da işe kabul ettikleri personellerine deneyim kazanması sürecinde etkili öğretim çalışmalarında bulunmaları gerektiğini ortaya çıkarır.

H4: Sigortacılık sektöründe çalışma isteği olan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ile sigortacılık sektöründe çalışma isteği olmayan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu hipoteze göre; sigortacılık sektöründe çalışma isteği olan ve olmayan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ölçülmeye çalışılmış; elde edilen verilerin normal dağılım göstermeyen iki grup olması nedeniyle nonparametrik test olan Mann Whitney U-Testi kullanılmıştır.

Tablo 6: Sigortacılık Sektöründe Çalışma İsteğine Göre BES Farkındalığına Yönelik Mann-Whitney U Testi Özet Tablosu

Sigortacılık Sektöründe Çalışma İsteği	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı		BES Farkındalık Düzeyi
Var	226	133,05	30068,50	Mann-Whitney U	4417,500
Yok	48	158,47	7606,50	Wilcoxon W	30068,500
Toplam	274			Z	-2,020
				Asymp. Sig. (2-tailed)	,043

Tablo 6'daki Mann-Whitney U Testi sonucuna göre; p değeri=0,043<0,05 olduğu için, H4 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde kabul edilmiştir. Böylece, sigortacılık sektöründe çalışma isteği olan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ile sigortacılık sektöründe çalışma isteği olmayan öğrencilerin farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu olumlu sonuç; mezuniyet sonrasında sigortacılık sektöründe yer almayı düşünen öğrencilerin çalışma istekleri doğrultusunda bilgi düzeylerini arttırdıklarının göstergesidir. Bu sonuç da araştırma öncesinde beklenen sonuçtur.

H5: 1. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ile 2. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu hipoteze göre; 1. ve 2. Sınıfta okuyan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları ölçülmeye çalışılmış; elde edilen verilerin normal dağılım göstermeyen iki grup olması nedeniyle nonparametrik test olan Mann Whitney U-Testi kullanılmıştır.

Tablo 7: Sınıflara Göre BES Farkındalığına Yönelik Mann-Whitney U Testi Özet Tablosu

Sınıf	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı		BES Farkındalık Düzeyi
1.Sınıf	143	143,56	20529,50	Mann-Whitney U	8499,500
2.Sınıf	131	130,88	17145,50	Wilcoxon W	17145,500
Toplam	274			Z	-1,324
				Asymp. Sig. (2-tailed)	,185

Tablo 7’deki Mann-Whitney U Testi sonucuna göre; p değeri=0,185>0,05 olduğu için, H₅ hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Böylece, 1. sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gölhisar MYO’da yer alan Bireysel Emeklilik Sistemi ve Hayat Sigortası dersinin 2. Sınıfta yer alması; BES ilgili olarak öğrencileri ilgili dersi alması ya da almaması, öğrencilerin farkındalık düzeylerine etkisi yoktur. Bu olumsuz sonuç; her iki MYO’daki programların dersin içerik, yöntem ve donanım kalitesinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalarda bulunulmasını zorunlu kılmaktadır.

H₆: Genel not ortalaması düzeyleri ile öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Bu hipoteze göre; öğrencilerin genel not ortalaması düzeylerine göre BES hakkındaki farkındalıkları ölçülmeye çalışılmış; elde edilen verilerin normal dağılım göstermeyen ikiden fazla grubun olması nedeniyle nonparametrik test olan Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır.

Tablo 8: Genel Not Ortalaması Düzeylerine Göre BES Farkındalığına Yönelik Kruskal Wallis Testi Özet Tablosu

Genel Not Ortalaması	n	Sıra Ortalaması		BES Farkındalık Düzeyi
0.00-2.00	52	142,54	Chi-Square	2,791
2.01-3.00	138	142,92	df	2
3.01-4.00	84	125,48	Asymp. Sig.	,248
Toplam	274			

Tablo 8’deki Kruskal Wallis Testi Testi sonucuna göre; p değeri=0,248>0,05 olduğu için, H₈ hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Böylece, genel not ortalaması düzeylerine göre BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu olumsuz sonuç; öğrencilerin ezber dayalı öğrenme yöntemini kullandığı, düşünme ve sorgulama yoluyla ders değerlendirmesinin yapılmadığını, böylece bilgilerin uzun vadede kullanılmadığını gösterir. Bununla ilgili olarak, programda yer

alan öğretim elemanlarının sınav değerlendirmesinde düşünme, sorgulama ve yorumlamaya dayalı teknik kullanılması önerilir.

4. SONUÇ

Bireysel Emeklilik Sisteminin özel sektöre uzun vadeli kaynak yaratması, bireylere gelir ettikleri dönemlerde tasarrufta bulunmaları ve emeklilik dönemlerinde ek gelir elde etmeleri ile yaşam standartlarını emeklilik dönemlerinde de sürdürmelerine olanak sağlaması, hem bireyler hem de ülkeler açısından önemlidir. Bu önemle bireylerin BES'e olan talebinin artması; mezun olduktan sonra sigortacılık sektöründe yer almayı amaçlayan öğrencilerin BES hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olmayı gerektirir. Yükseköğretimde önlisans düzeyinde öğrenim gören Bankacılık ve Sigortacılık öğrencilerinin Bireysel Emeklilik Sistemi hakkındaki farkındalık düzeylerini tespit etmeye yönelik yapılan araştırmamızda sonuç olarak; sadece araştırmaya katılan öğrencilerin, sigortacılık mesleğine ilgi düzeyleri ile sigortacılık sektöründe çalışma isteği olan/olmayan öğrencilerin BES hakkındaki farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmamıza benzer bir çalışma olan; Coşkun Özer ve Gürel (2014)'in Bireysel Emeklilik Sistemi ile ilgili bilinirlik düzeylerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında; Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokullarında öğrenim gören öğrenciler ile ülkemizdeki Bireysel Emeklilik Sistemi katılımcılarına anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda ise; ankete katılanların Bireysel Emeklilik Sistemine ilişkin bilgi düzeylerinin çok düşük olduğu ve sisteme katılımın çok az olduğu sonucuna varılmıştır.

Bireysel Emeklilik Sistemi'nin farkındalığına ilişkin her iki çalışmada da; araştırmaya katılan kitleler farklı olmasına rağmen farkındalık düzeylerinin düşük olması sonucu aynıdır. Araştırma sonuçlarıyla Bireysel Emeklilik Sistemi'nin önemi beraber düşünüldüğünde; öğrencilerin öğrenim gördükleri programlarda ayrı bir ders ve detaylı olarak Bireysel Emeklilik Sistemini ele almaları gerekmekte; böylece, sistemin amacı, kapsamı, özellikleri, işleyişi, emeklilik sözleşmesi, sözleşmenin taraflarının hakları ve yükümlülükleri gibi sistem hakkındaki temel bilgilere daha fazla sahip olması sağlanmalıdır. Bu sayede, mezuniyet sonrasında sigortacılık sektöründe yer alan mezun öğrencilerin sektörün ihtiyaç ve beklentilerini karşılayan, nitelikli ve donatılmış eleman olarak yetiştirilmelerine katkı sağlaması düşünülür.

5. KAYNAKÇA

- Acar, İbrahim Attila-Kitapçı, İsmail (2008), "Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye'deki Emeklilik Sistemindeki Değişim", *Maliye Dergisi*, Sayı.154, Ocak-Haziran (77-98).
- Bayraktutan, Yusuf- Şahin Mustafa (2007), "Bireysel Emeklilik Sektörünün Gelişimi ve Bilgi-Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, Cilt.2, Sayı.2, Güz, (96-109).
- Can, Yeşim (2010), "Bireysel Emekliliğin Türkiye'deki Durumu ve Gelişimi", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt.2, Sayı.2, (139-146).
- Coşkun Özer, Ahu-Gürel, Hayrünisa. (2014), "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi Bilgi Düzeyi ve BES'e Katılımda Devlet Katkısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.11, Sayı.25, (159-166).
- Dalğar, Hüseyin (2006), "Türk Finansal Piyasalarında Kurumsal Yatırımcılar Olarak Emeklilik Yatırım Fonları ve Performanslarının Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Demir, Yusuf-Yavuz, Ali (2004), "Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.9, Sayı.1, (281-300).
- Emeklilik Gözetim Merkezi (Sistem Hakkında), <http://www.egm.org.tr/> (20.01.2017).
- Emeklilik Gözetim Merkezi (BES ve Otomatik Katılım Göstergeleri), <http://www.egm.org.tr/> (21.01.2017).
- Demirbilek, İskender (2012), "Türkiye' de Bireysel Emeklilik Uygulamaları", (Ed) Fuat Erdal, *Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, No.2513, Eskişehir, (136-155).
- Güvel, Enver Alper- Güvel, Afıtap (2010), "*Sigortacılık*", Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Güzel, Ali-Okur, Ali Rıza (2003), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Beta Yayınları, 9. Basım, İstanbul.
- Işık, Abdulkadir-Ay, Hakan-Meriç, Metin-Baran, Tunç (2011), "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminde Vergisel Avantajlar ve Uygulamalar", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.16, Sayı.1, (25-45).
- Korkmaz, Esfender-Akgeyik, Tekin-Yılmaz, Binhan Elif-Oktayer, Nagihan-Susam, Nazan-Şeker, Murat (2007) "*Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik*", İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Sayı.21, İstanbul.
- Mavlutovaa, Inese-Titova, Stanislava-Fomins, Andris (2016), "Pension System in Changing Economic Environment: Case of Latvia", *ScienceDirect Procedia Economics and Finance 39*, Rome, Italy, (219-228).
- OECD Pension Funds in Figures, Mayıs 2017, <http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions> (15.02.2017).
- Şener, Orhan-Akın, Faruk (2010), "Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye'de Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma", *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.28, Sayı.1, (291-312).
- Ünüvar, Serenay (2006), "*Bireysel Emeklilik Sistemi ve İş Tatmini*", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yaman, Okan-Emir, Murat (2012), "Bireysel Emeklilik Sisteminin Denetim ve Muhasebe Yapısı", *Mali Çözüm Dergisi*, Mart-Nisan, (55-70).
- Yeni Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemi-30 Soruda BES, Sosyal Sigortalar Kurumu Rehberi, www.sgkrehberi.com (14.08.2017).
- 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu.